

”ותחזינה עינינו”

מו”ר הרב מיכה הלוי, ראש הישיבה

תקציר מתוך שיחה שנענתה בישיבה בערב יום ירושלים התשס”ח
עריכת המאמר לעילוי נשמת רועי מרדכי וינברג ז”ל

חזון בתהליך שיבת ציון

”לכו חזו מפעלות ד’” (תהילים מו, ט) – רבנו, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ”ל, מסביר שישנו הבדל בין ראייה לחזון. שניהם הם מושגים המבטאים הבנה, אך ישנן מדרגות בכך. הראיה היא הבנה, אך היא הבנה של הדברים הברורים **כפי שאנו רואים** בעיניים האנושיות שלנו. לעומת זאת, חזון הוא הלימוד וההתבוננות המעמיקה והרחבה כדי לחזות **מה ד’ פועל בעומק המציאות** וכיצד ד’ מוביל את העולם **בצורה נסתרת**. זוהי כוונת דברי הפסוק: ”לכו חזו מפעלות ד’”. באותם הדברים שאדם **רואה** במציאות, הוא יכול **לחזות בעומק** את מפעלות ד’.

אנו אומרים בכל תפילה: ”**ותחזינה** עינינו בשוּבך לציון ברחמים”. משמעות הדבר היא שאנו מתפללים שנזכה ללמוד ולהבין את מפעלות ד’ בשיבת ציון. כלומר, להתבונן לעומק ולהבין את **המהלך האלוקי** שד’ מוביל בחזרת עם ישראל לארצו.

ביום ירושלים מתגלה הנהגת ד’ שפועלת בצורה נסתרת בעומק תהליך שיבת ציון. על מנת להבין זאת, נעניין קודם לך בחידוש שהתחדש עם תחיית עם ישראל בארצו, לעומת תקופת הגלות, בה היינו עם מפורד ומפוזר בין העמים.

בין גלות לתחייה

בהקדמה לספרו ‘שבת הארץ’ (עמודים כג-כד) מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ”ל מדגיש את ההבדל בין היהודים שעלו לארץ במשך שנות הגלות, לבין תחיית עם ישראל בדורנו. אותם יהודים שעלו לארץ בתקופת הגלות לא התעסקו בעצמאות מדינית, אלא פנייתם הייתה אל על, לשמימיות, לרוחניות המנותקת מהחומר ומחיי עם. הסיבה לכך היא שהם עלו ‘יחידים’.

אולם תפקידו של עם ישראל כעם אחד, ”גוי אחד בארץ”, הוא לחיות חיים מעשיים המלאים ברוח ד’. חיים אלו מהווים כלי קיבול לרוח ד’, וזוהי משמעותו של תהליך התחייה.

המושגים ‘תחייה וגלות’ מתבררים בדברי הרב קוק באורות (אורות התחייה פסקה כז): ”**ההתגברות הרוחנית העליונה** מחזקת את **התכנים המעשיים** ומגברת [מגבירה] את ההתעניינות בעולם ובחיים וכל אשר בהם” – כל מציאות של חיים היא גוף בו מופיעה הרוח האלוקית. ולכן מכיון שהחיים הם ‘כלי הקיבול’ של הרוחניות במציאות, כאשר ישנה דרישה רוחנית עליונה היא דווקא מחזקת את **הרצון לחיים מעשיים עשירים יותר** ולא מחלישה אותו. כאשר ישנו גוף מעשי שמתחייה מן הרוח האלוקית, אף אם עדיין הוא אינו מבטא את אותה הרוח בביטוי המושלם שלה, זהו תהליך של תחייה.

ומהי הגלות? ממשיך הרב: ”רק בזמן החורבן... הושרשה ביחידים הדרכה **לפרישות** מחיי שעה בשביל **חיי עולם** וגם על זה יצאה מחאה שמימית...” – כלומר, בגלות המפגש עם הרוח שונה. בגלות אפשר להכיר את רוח ד’ שמחייה את העולם רק דרך הדברים **המנותקים** מעולם המעשה. הגלות היא חוסר הופעת הרוח בתוך עולם המעשה, ואילו התחייה היא כאשר אותה רוח מופיעה בגוף גשמי.

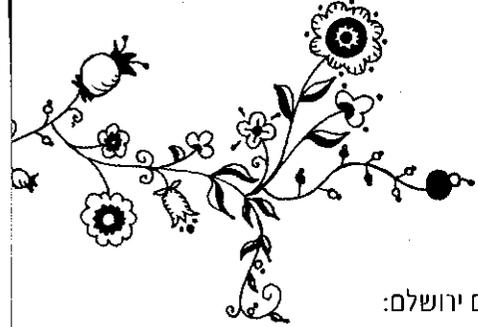
דבר המערכת

”עתידה ירושלים שתהא מגעת עד שערי דמשק” (שיר השירים רבה, ז).
עתידה האידיאה הירושלמית להופיע מכל עיר ועיר בארץ ישראל, על פי סגנונה המיוחד של כל עיר ועיר. כי מציון תצא תורה ותופיע דרך כל ארץ ישראל, ובתוכה גם דרך תל אביב המסמלת את העבריות הישנה המתחדשת בדורנו. בעלון זה ניסינו להביא לידי ביטוי מה את ירושלים דתל אביב – מהות יום ירושלים המופיעה דרך תורה הנלמדת בין כותלי בתי המדרש של העיר העברית הראשונה.
תקוותינו, שניסיון זה בידינו יצלח, והיה זה שכרינו.

המערכת

תזכין

- 3 ותחזינה עינינו | מו”ר הרב מיכה הלוי
- 5 ירושלים | מו”ר הרב חיים שטיינר
- 7 קריעה בזמן הזה על ערי יהודה וירושלים | מו”ר הרב דניאל מילר
- 10 לירושלים כאשר דברת | הרב אלי פרידמן

ירושלים מו"ר הרב חיים שטיינר

שמה של ירושלים

במסכת תענית (טז,ב) מסבירים בעלי התוספות (ד"ה "הר") את השם ירושלים: בבראשית (יד,יח) נאמר: "ומלכיצדק מלך שלם", ובפרק כ"ב (יד) אברהם אבינו קורא למקום "בהר ד' יראה". כותבים על כך התוספות: "ונקרא ירושלים, על שם יראה ועל שם שלם".

במסכת בבא בתרא (כא,א) מספרת הגמרא שר' יהושע בן גמלא יסד את ה"תלמוד תורה" הראשון בירושלים, ולשם הביאו ההורים את ילדיהם מכל קצות הארץ. במעשהו זה הסתמך ר' יהושע על הפסוק: "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים". נשאלת השאלה - מדוע זה כך? מדוע דווקא מציון? עונים על כך בעלי התוספות במקום (ד"ה "כי מציון"): "כי מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון ליבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשין בספרי" - בעניין הצורך להעלות מעשר שני לירושלים ולאכולו שם - "למען תלמד ליראה וגו' - גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה". כלומר - הילד המגיע לירושלים ללמוד תורה, רואה קדושה גדולה: בבית המקדש הנהנים עוסקים בהקרבת קרבנות, אנשים רבים באים מכל קצות הארץ להתפלל ולהביא קרבנות, וכולם עוסקים במלאכת שמים. וכך גם בעניין מעשר שני - אדם מביא את המעשר שני שלו לירושלים, שם הוא שווה זמן מה כדי לאכול את המעשר. אוירת הקדושה גורמת להם להתמלא ביראת שמים ולעסוק בתורה. כך היה עד חורבן הבית השני בשנת ג'תתכ"ח.

יום ירושלים

במשך 1880 שנה היה רוב עם ישראל מפוזר ומפורד בגלות. מיעוט קטן בלבד מן העם זכה להיות בארץ ישראל, וגם זה תחת שלטון זרים. בסוף התקופה הארוכה הזאת התרחשה השואה האיומה, בה נרצח שליש מבני עמנו הי"ד. והנה, שלוש שנים אחר כך, קמה וגם ניצבה מדינת ישראל העצמאית על חלק משטחה של ארץ ישראל המובטחת. עם פתיחת שערי הארץ החל תהליך של קיבוץ גלויות גדול ועצום מכל כנפות הארץ, אך ליבה של ארץ ישראל - ירושלים שבין החומות ומקום בית המקדש - נלקחו מאיתנו. תשע-עשרה שנה אחרי כן התחוללה המלחמה המופלאה, מלחמת הקודש - "מלחמת ששת הימים". במלחמה רצופת ניסים, שחררנו בתוך שישה ימים בלבד, שטחים עצומים של ארץ ישראל. ערים קדושות ובהן חברון, עזה, יריחו ושכם חזרו לידי בעליהן האמיתיים - עם ישראל; וגולת הכותרת - הקב"ה השיב לנו את ירושלים העתיקה, את הר הבית ואת הכותל המערבי. אמנם קרו, ולצערנו עדיין קורות, גם נסיגות. אבל "גדול קידוש השם מחילול השם", והתהליך הולך ומתקדם.

כ"ח באייר

תאריך שחרור ירושלים העתיקה הוא כ"ח באייר, יום פטירתו של שמואל הנביא. בדיוק בתאריך זה, לפני מאה ושש שנה (בשנת תרס"ד) עלה מון הרב קוק עם משפחתו לארץ חיינו. בנו, מון הרב צבי יהודה

התחייה המעשית - ראשית התחייה

לאור הבנת המושג תחייה, אנו יכולים להבין שתהליך תחיית עם ישראל בארצו וכל הסדרים החברתיים והמדיניים שלו, ובהם הקמת מדינת ישראל, נובעים מרוח ד' שהולכת ומופיעה בארץ - "כאשר הגיע התור [הזמן] של בנין האומה בארצה, והצורך המעשי של הסדורים המדיניים והחברתיים נעשה חלק מתכנית פעלי הכלל, הרי הם הם גופי תורה". התחייה מתחילה מתחיית העולם המעשי - הסדר החברתי והסדר המדיני - שהם "גופי תורה". ההבנה שאלו גופי תורה היא ההבנה כיצד המפעל האלוקי מדורי דורות מנהיג את העולם המעשי דרך עצמאות ישראל.

בהקדמה ל'שבת הארץ' מוסיף הרב שרוח ד' מופיעה דרך התעוררות הרוח הכללית של האומה. ועל ידי כך העם שואף לחיות את החיים הללו: "העם... החל לחשוב על דבר חפץ שובו אל עריו ואל ארצו, למצוא שמה חיים שלמים, חיים הממלאים את כל הפגום מצד החומר והרוח גם יחד". ואכן, העצמאות ושאר הדברים החומריים, דווקא, הם הדברים הראשונים שהולכים ומופיעים בתהליך תחיית האומה - "השדרות הקרובות יותר לחפצים חמריים הן ראשונות להכיר את פעמיו [צעדי רוח ד' שמופיעה]".

ביום ירושלים אנו שמחים על כך שתהליך תחיית עם ישראל בארצו וכל הסדרים החברתיים והמדיניים שלו, ובהם הקמת מדינת ישראל, נובעים מרוח ד' שהולכת ומופיעה בארץ

"ותשכון בתוכה כאשר דברת"

כיצד הדברים קשורים לעיר הקודש ירושלים? אנו אומרים בברכת 'בונה ירושלים' בתפילת העמידה: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת". פירוש המילים "כאשר דברת" הוא כפי שדברת ביד נביאך. אמנם, אם כך אינו מובן למה בברכות אחרות איננו אומרים את המילים "כאשר דברת", הרי ישנם הבטחות נבואיות נוספות שאנו מתפללים עליהם, כגון: "השיבה שופטינו" וקיבוץ נדחי ישראל.

יש להסביר את הדברים לאור ההבנה מה מבטאת העיר ירושלים. ירושלים היא מקדש מלך. הקדוש ברוך הוא מרכז את הנהגתו בכל העולם כולו דרך ירושלים - "ודבר ד' מירושלים". המילה דיבור יכולה להיות מוסברת גם כלשון של הנהגה, כמו בדברי הגמרא (סנהדרין ח,א): "דָּבַר אחד לדור ואין שני דְּבָרִים לדור". הנהגת ד' הנסתרת שמנהיגה את המציאות פועלת דרך ירושלים, מרוכזת היא בירושלים, מקדש מלך. כוונתנו בתפילה שאותה הנהגת ד' שהדבירה - הנהיגה - את העולם באופן נסתר, תלך ותופיע באופן הניכר יותר להבנתנו.

שמחת יום ירושלים

ביום ירושלים אנו שמחים על התגלותו של אותו עניין עליו אנו מתפללים בתפילת העמידה - הנהגת ד' את העולם הפועלת דרך ירושלים. ביום הזה אנו רואים כיצד מתגלית הנהגת ד' במהלך תחייתנו, על ידי אותם הניצחונות הניסיים של מלחמת ששת הימים וכיבוש העיר העתיקה, הכותל והר הבית. יום ירושלים מברר את יום העצמאות בו הוכרזה הקמת מדינת ישראל. בו מתברר לנו שכל עניינו של הבניין המעשי שנבנה באותם תשע עשרה שנה, אינו אלא כלי קיבול לרוח ד' שמנהיגה אותו. משום כך, עבודת יום ירושלים היא לחזות ב"מפעלות ד'": להתבונן במבט עמוק ופנימי על מהלך שיבת ד' לציון ברחמים, ולהכיר, להודות ולהלל לקדוש ברוך הוא עליו.

קריעה בזמן הזה על ערי יהודה וירושלים

מו"ר הרב דניאל מילר

שלטון וריבונות כהגדרה לחורבן

כך לשון ה'שולחן ערוך': "הרואה ערי יהודה בחורבן אומר 'ערי קדשך היו מדבר', וקורע. (ואינו חייב לקרוע, אלא כשמגיע סמוך להם כמו מן הצופים לירושלים)". "הרואה ירושלים בחורבנה, אומר 'ציון היתה מדבר שממה', וקורע. וכשרואה בית המקדש אומר 'בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדיו היה לחרבה, וקורע". (אורח-חיים סימן תקסא, א-ב) וכתב על כך ה'משנה ברורה' (סק"ב) בשם ה'בית יוסף' והב"ח: "אפילו יושבין בהן ישראל, כיון שהישמעאלים מושלים עליהם מקרי בחורבן".

פוסקים רבים הסיקו כי אם הישראלים הם המושלים, אזי בטלים דיני הקריעה על ערי יהודה, כי הגדרת "חורבן" נגזרת משלטון וריבונות - כעולה מדברי ה'משנה ברורה' - ולא מתאור עובדתי של הרס וחורבן בלבד. מה ההכרח לומר כך? מה מקור חידושו של ה'בית יוסף' באבחנה זו? ועוד, האם הגדרה מיוחדת זו הכורכת את החורבן עם העדר שלטון ואת הפסקת החורבן עם מציאות שלטונית, משפיעה גם על חובת הקריעה על ירושלים ועל המקדש?

באשר לקריעה על ירושלים בזמן הזה, אין תמימות דעים בפוסקי זמננו. יש המשליכים חידוש זה גם על ירושלים², ויש המחייבים (לפחות מסברה) לקרוע על ירושלים גם במציאות המיוחדת שזכה לה דורנו³. ובאשר לקריעה על מקום המקדש החרב, אשר עדיין שועלים מהלכים בו ומחללים שם שמים בגלוי - רבו הפוסקים המחייבים קריעה, היות ולדרכם אין קשר מחויב בין שלטון וריבונות לבין קריעה על מקום המקדש החרב בעוונותינו הרבים. נכון הוא, שהועלו פתרונות הלכתיים המאפשרים לא לקרוע באופן מעשי (כגון - הקפדה על ראיית המקום אחת לשלושים יום, ועוד), אך באופן עקרוני יש - לדרכם - לקרוע. הורו כך רבים, כגון פיינשטיין זצ"ל⁴, הגר"ש גורן זצ"ל⁴, הגר"ש ד"ר זצ"ל⁴, הגר"ש מן-ההר זצ"ל⁵, הגר"ש דביליצקי יבלח"א⁶, ועוד. מאידך, מקובלנו מרבינו הגאון הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, כי בזה הזמן אין צורך לקרוע טפי, היות ובשנת התשכ"ז חל שינוי ברבונות על מקום המקדש, וכבר הורה זקן.

המקור לחובת הקריעה על ערי יהודה

המקור ממנו לומדים חז"ל את חובת הקריעה הוא מירמיה (פרק מא) המתאר את שארע לאחר מינויו של גדליה בן אחיקם לנציב על שארית הפלטה אשר נותרה בארץ. ישמעאל בן נתניה והאנשים אשר איתו הגיעו לגדליה למצפה והרגוהו בחרב. לאחר מכן כתוב כי באו אנשים - "משכם משילו ומשומרון שמונים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה'" (פסוק ה). על מה ולמה קרעו בגדיהם? היות והם - כפשט הפסוק - היו בדרכם לבית ה', ברור שקרעו לא על חורבן המקדש, ומכאן המקור שקרעו על חורבן יהודה.

הגמרא במועד קטן (כ"א) המביאה את דין הקריעה על ערי יהודה, על המקדש ועל ירושלים (כדין הקריעה של אבל על אביו ואמו, כמותאר שם) לומדת אכן מתאור זה את המקור לקריעה - "ואלו קרעין שאין מתאחין: הקורע על אביו ועל אמו... ועל ערי יהודה ועל המקדש ועל ירושלים". ובהמשך הגמרא - "ערי יהודה מנלן? דכתיב: 'ויבאו אנשים משכם ומשילו ומשומרון וכו'". והנה, רק על חובת הקריעה על ערי יהודה מקשה הגמרא "מנלן" ומביאה בעקבות כך את המקור הנ"ל. אך מנין לחובת הקריעה על ירושלים והמקדש? מדוע הגמרא לא מקשה אף לגביהם - "מנלן"?

זצ"ל, כתב בשנת תש"ח לפני פרוץ מלחמת השחרור, מאמר מקיף בדבר מצוות המלחמה על ארץ ישראל. בפתיחת המאמר הוא כותב: "היום הגדול כ"ח אייר, יום עלותנו עם אדוננו מורנו ורבנו, הרב זצ"ל, לארץ חיי קדשנו בשנת תסד"ר".

אין מקרים בעולם. עלייתו של הרב מהגלות לארצנו, דבריו, מאמריו וספריו, וכן ספריהם של גדולי ישראל נוספים, השרישו בנו את האמונה "בתורה הגואלת" ונטעו בנו את הידיעה שאנחנו נמצאים כבר בתוך התהליך של הגאולה האחרונה. מפליא, שבאותו יום ממש בו עלה מן הרב עם משפחתו ארצה, זכינו לשחרר את ירושלים העתיקה. החזון הולך ומתגשם לעינינו. עתה אנו עומדים כבר על סף בניין הבית הגדול והקדוש. אי"ה נזכה במהרה בימינו לראות בביאת גואל צדק, אז נשוב ליראה-שלימה (ירושלם) וללימוד תורה בגדלות ובשלימות, אמן כן יהי רצון.

הילד המגיע לירושלים ללמוד תורה, רואה את הכהנים עוסקים בהקרבת קורבנות, אנשים רבים באים מכל קצות הארץ להתפלל וכולם עוסקים במלאכת שמים. אווירת הקדושה גורמת לו להתמלא ביראת שמיים

הקריעה אינה על חורבן הערים כי אם על חורבן מלכות יהודה המשתקפת בחורבן הערים. זו חשיבותם, וזהו הנלמד מהתאור בירמיה בעת התמוטטות מלכות יהודה

היה מקום לבאר כי די לה לגמרא להביא מקור לחובת הקריעה על יהודה וממנה קל וחומר על ירושלים והמקדש. אך אין די בכך, שהרי הגמרא אף לא מחפשת, כאמור, מקור לקריעות אלו. לכן, יתכן וקיים צורך מיוחד בהשמעת דין קריעה על ערי יהודה. הרי הגמרא מלמדת - כפי שראינו את פסק השולחן ערוך לעיל - כי קיים צורך באמירת פסוק מסוים בעת הקריעה ("אומר..."). הפסוקים המצוטטים והנאמרים משתמשים במינוחי אבלות, ודי לנו בכך ללמוד שיש לקרוע כקריעה הנצרכת באבלות. אך על ערי יהודה אין די בכך שלשון הפסוק מלמדנו על האבל, כי חידוש יש בעצם המושג "ערי-יהודה". הרי יש לשאול - מדוע לא תיקנו קריעה גם על ערי ישראל? היכן בפסוק ("ערי קדשך היו מדבר") מודגשת עדיפותם של ערי יהודה? וזו שאלת הגמרא על ערי יהודה דווקא - "מנלן", והתשובה לשאלה היא מהפסוק בירמיה, הקובע כי חובת אבלות מיוחדת יש על ערי יהודה ועליהם יש לקרוע. הב"ח מציין כי ערי ישראל אינם חשובים כערי יהודה ולא מפרט טעמו (טור אורח חיים תקס"א).

להבנת חשיבות זו יש להוסיף - הרי המצפה עליה קרעו, כמתואר בפסוקים בירמיה, בנחלת בנימין היא ולא בנחלת יהודה. מסתבר אם כך, היות ו**עיקר מלכות ישראל היא מלכות יהודה**, לכן, כל הכלול במלכות זו הוא בכלל אותה אבלות. הקריעה אינה על חורבן הערים כי אם על **חורבן מלכות יהודה** המשתקפת בחורבן הערים. זו חשיבותם, וזהו הנלמד מהתאור בירמיה בעת התמוטטות מלכות יהודה.

חובת הקריעה על ירושלים

סברת יסוד זו המונחת בבסיס הסוגיא, היא המקור לדברי ה'בית יוסף' - שהובאו לעיל, ונפסקו במשנה ברורה - על הקשר בין שלטון ישראלי לבין חובת הקריעה? האם, כפי שכבר עוררנו, נסיק מכך גם על **חובת הקריעה על ירושלים** בזמן הזה? האם גם האבלות על ירושלים וחובת הקריעה כפופה להעדר שלטון ישראל?

בסוף הברייתא (מועד קטן כ"א) שהבאנו לעיל נאמר: "קרוע על מקדש ומוסיף על ירושלים" בהמשך מקשה הגמרא מברייתא נוספת: "ורמיניהו, אחד השומע ואחד הרואה - כיוון שהגיע לצופים קורע, וקורע על **מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה**"? ומתרצת הגמרא: "לא קשיא, הא דפגע במקדש ברישא, הא דפגע בירושלים ברישא". כלומר, הגמרא מחלקת בין שני מצבים בסיסיים: הראשון, כשראה את המקדש בתחילה, (ומבואר ברש"י: "נגון שנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל") ובאופן זה **יוסיף על הקריעה** כשיראה את ירושלים. השני, כשרואה את ירושלים תחילה, ובאופן זה, יש צורך **בקריעה נוספת** עת ראותו את מקום המקדש.

משמע ברמב"ן כי הוא מקביל דין זה ליחס בין ערי יהודה לירושלים, כלומר, לדין הרואה עיר מערי יהודה ואחר כך את ירושלים, או איפכא. בפתיחת דבריו שואל הרמב"ן⁸ שאלה: "ואני תמה, כיוון דקתני על ערי יהודה בחורבן קורע, מה צריך לומר ירושלים בחורבנה? והלא ירושלים בכלל היתה?" היות וירושלים בכלל ערי יהודה, מה ראתה הגמרא להדגיש כי יש לקרוע על ירושלים? שהרי סוף-סוף חייב לקרוע עליה כדין הרואה ערי יהודה. עונה הרמב"ן: "יש לומר, שאם קרע על ערי יהודה חוזר וקורע על ירושלים", אמנם "בשאר ערי יהודה - קרע על אחת מהן אינו קורע על השנית". אבל "אם קרע על ירושלים תחילה אינו קורע על שאר ערי יהודה **שכבר קרע לקדושה שבכולן**". יחודה של ירושלים, קדושתה המיוחדת, היא זו שהצריכה את

הגמרא להשמיע דין זה של קריעה על ירושלים בנוסף לחיוב הקריעה על ערי יהודה. ביסוד הדיון ברמב"ן אנו רואים שסיבת חובת הקריעה על ערי יהודה ועל ירושלים - זהה. שאם לא כך - וסיבות חיוב שונות יש לערי יהודה ולירושלים - שאלת הרמב"ן לא מתחילה, וברור למה הצריכה הגמרא קריעה נפרדת על ירושלים בחורבנה. וכן במסקנתו משווה הרמב"ן בין קרוע על עיר מערי יהודה ואחר כך מגיע לירושלים, לבין מקרה מקביל בו מגיע לעיר אחת מערי יהודה לאחר מכן. אם כן אפוא, **הקריעה על ירושלים היא חלק מחובת האבלות והקריעה על מלכות יהודה**, אך נתייחדה לעצמה בגלל מרכזיותה במלכות זו.

נראה על כן לומר, כי בזה הזמן לאחר שחזרה המלכות למקומה, הרי שכשם שאין לקרוע על חורבן ערי יהודה כך אין לקרוע על ירושלים הַתְּרַבָּה, וכפי שיש בפוסקים שהורו כך.

האם ניתן להמשיך בכיוון זה גם על קריעה על מקום המקדש? לכאורה, זו אבלות לעצמה, ומה לי אם יש מלכות או לא. מאידך, כבר ראינו כי פסק רבינו הגאון רבי צבי יהודה הכהן זצ"ל, שבזה הזמן אין לקרוע על מקום המקדש, ועלינו להתבונן בסוגיא לברור התבוננות זו. (המשך המאמר בעלון הבא בעז"ה, גליון אב התש"ע.)

אם כן אפוא, הקריעה על ירושלים היא חלק מחובת האבלות והקריעה על מלכות יהודה, אך נתייחדה לעצמה בגלל מרכזיותה במלכות זו

- 1 עיין כדוגמא בספרו של הגר"ש זיין זצ"ל 'המועדים בהלכה' עמוד שעח וכן בספרו של הגר"ש גורן זצ"ל 'תורת המדינה' עמוד 103.
- 2 באגר"מ לגר"מ פיינשטיין זצ"ל אור"ח ד', ע'סק"א, ועוד.
- 3 כמו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שם.
- 4 כמו הגרשד"א זצ"ל ב'מנחת שלמה' ח"א סו"ס עג.
- 5 בתשובתו לעיל.
- 6 בסוף הספר 'יסודי הלכה' על הלכות אבלות.
- 7 בקונטרס 'אחר כתלנו'.
- 8 וכן ברור לתלמיד הגר"א, 'פאת השולחן' בהל' א"י, ג', א'.
- 9 בחידושיו למו"ק שם, וכן בספרו 'תורת האדם'.

לירושלים כאשר דברת

הרב אלי פרידמן

בתפילת שמונה עשרה אנו אומרים: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת". מכל תפילת העמידה רק על השיבה לירושלים נאמר הביטוי "כאשר דברת". הדבר קשה, הרי גם על דברים אחרים דיבר ה'. קיבוץ גלויות, חזרת משפט צדק, משיח ועוד, על כל אלו דיבר ה', מדוע אם כן הנימוק "כאשר דברת" נאמר רק על ירושלים?

עצם מהותו של נימוק זה גם הוא טעון הסבר, הרי אמנם דיבר ה' על רצונו להשרות שכינתו בבית מקדשו, אולם תנאי קבע על רצונו זה, שלא יחול אלא אם יעשו ישראל את רצון קונם. ציון, דוקא מתוך שיעשו ישראל משפט - תיפדה. וכל עוד לא ביקשו ישראל את מלכם, **מדוע תעזור הזכרת רצון ה' להשרות שכינתו, אם ישראל מצידם לא עמדו בתנאי?**

המקור לטענת "כאשר דברת" הוא בדברי הסנגוריה של משה לאחר חטא המרגלים (במדבר יד, ז): "ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר: ה' ארך אפים...." ומביא רש"י את המדרש האומר: "כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה יושב וכותב ה' ארך אפים, אמר לו [משה להקב"ה]: לצדיקים? אמר לו הקב"ה אף לרשעים. אמר לו: רשעים יאבדו. אמר לו הקב"ה: חייך שאתה צריך לדבר. כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים התפלל משה לפניו בארך אפים, אמר לו הקב"ה והלא אמרת לי אף לרשעים". מהמדרש למדנו, שהביטוי "כאשר דברת" הוא בקשת משה לאריכות אפיים גם אם ישראל לא עומדים בתנאי. כלומר, אע"פ שמצד הדין אין ישראל נגאלים אלא בתשובה, מכל מקום יש והקב"ה יגאל את עמו אף אם הם רשעים גמורים ח"ו. וכן כתב האור החיים הקדוש (ויקרא כה, כה): "כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו".

בכך הסברנו את מהותו של הנימוק "כאשר דברת", אך חזקנו בכך את השאלה הראשונה. מדוע לא נבקש גם על בקשות אחרות שיתקיימו למרות שלא עמדנו בתנאי ולא חזרנו בתשובה שלימה?

ואולי יש לומר, שכל מה שמבקשים בתפילת העמידה יש בו צורך גיוני גם אם הקב"ה כביכול לא היה רוצה בו. דעת, הליכה בדרך האמת, גאולה מצרות, רפואה ופרנסה, קיבוץ גלויות ומשפט צדק שבלעדיו יש יגון ואנחה, שלרשעים לא תהיה תקוה ועל הצדיקים יהמו רחמים. על כל אלה טבעי שאדם יבקש מתוך הבנה שכלית ומוסרית שכך ראוי להיות. אולם מדוע דוקא "לירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת"? מדוע אין אפשרות שיתגלה ה' גם בקנדה או להבדיל שיתגלה בתל אביב? ומדוע עיקר השראת שכינה היא דוקא בירושלים? לזה יש סיבה אחת: "כאשר דברת". גזירה היא מלפניו. לכן, כאשר ישראל מתחננים: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב" מתגלה בכך שרצון ישראל מתבטל לרצון ה' כי תחינתם היא "ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת", לפי הדרך שאתה ה' בחרת. ואם "המקום אשר יבחר ה'" הוא ירושלים אז אנו ישראל עמו מתחננים שיתממש רצונו. ועצם בקשתנו זו המוכיחה שאנו בניו היא עמידה - לפחות חלקית - בתנאי.

הכסיפה לירושלים מתוך ההכרה שזהו רצון ה', צומחת מתוך התפילה אל חיי המעשה. בעת שעם ישראל בונה מחדש את הגוף הלאומי בהקמת מדינת ישראל יהיו לדבר סיבות רבות. **ודוקא העובדה שיש בחלק מהסיבות צדדים של אמת ומוסר, הן עלולות לגרום גם לעיכוב התהליך.** כלומר, אם בונים את המדינה

מתוך רצון שיהיה מקלט לעם היהודי הנרדף ודאי שזוהי סיבה טובה. אך אם סיבה זו - השלוחה הגשמית - היא המכוונת את מעשנו, והתרוממות הרוח רק נגזרת אחרי הצלחות המערכת המעשית, מצב זה עלול להקטין "את הנשמה ויבואו ימים אשר תאמר אין בהם חפץ. השאיפה לאידאלים נשאים וקדושים תחדל וממילא ירד הרוח וישקע" (אורות התחייה פיסקה מד). עלינו להכיר את חובתנו להגיע למטרתנו המלאה, שאנחנו עמך החפצים לעשות רצונך, לקדש את שמך בעולם, ואין הדבר יכול להעשות ללא כל ירושלים ובית המקדש. על כן בסדר ההודאה על שכלול קידוש ה' העצום בימינו, מופיעות שתי המדרגות. עצם תחילת בנין הגוף הלאומי ביום ה' באייר, זו הקומה הראשונה שאחריה עולים לקומה השנייה בכ"ח אייר, במלחמתנו הפיזית והרוחנית על מקום בית מקדשנו. וזאת מבחינת סדר הזמנים, אולם ראוי שגם בעת בניית הקומה הראשונה יהיו השאיפות נטועות עמוק בפסגתה של הקומה השנייה. דבקותו של עם ישראל בירושלים נובעת מהרצון האדיר ש"עתה יגדל נא כח ה'". וראוי שאורו של רצון זה יאיר כבר בהצבתה של האבן הראשונה בבנין העיר.

מדוע דוקא "לירושלים עירך ברחמים תשוב"? מדוע אין אפשרות שיתגלה ה' גם בקנדה או להבדיל שיתגלה בתל אביב? ומדוע עיקר השראת שכינה היא דוקא בירושלים? לזה יש סיבה אחת: "כאשר דברת"

